

גורה חדיבה

לע"נ הטהורה של מורנו ורבינו עטר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל גלב"ע ה"י בטבת תשע"ב

זמני כניסת ויציאת השבת

הדה"נ	מוצ"ש	ר"ת
6:54	7:53	8:27
ב"ב		
6:39	7:51	8:29
ירושלים		

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר

בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר

רח" נחשונ' 3 (מאחורי בתיבנים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק

עש"ק פרשת עקב כ"ב במנחם אב תשע"ט, גליון מס' 491

חידה לפרשת השבוע

בתורה תמצא שלוש
וביד אני מספר שלוש
רמז: הארבעים שלוש.

נושא הלכתי לפרשת השבוע

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א
גאב"ד נוה אחיעזר - בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

קריאת שמע אחר חצות הלילה כדי לסמוך גאולה לתפילה

[דברים יא, יג] וְהָיָה אִם שָׁמַע וְגו'.

שאלה: הנוסע בדרך ויגיע לביתו אחר חצות, האם ימתין וכשיגיע לביתו אחר חצות יקרא ק"ש וברכותיה ויסמך גאולה לתפלה, או יקרא קריאת שמע וברכותיה בזמנה במכונית ויתפלל שמונה עשרה בביתו.

סמיכת גאולה לתפילה ביוצא לדרך

לכתחילה יש להתפלל בעמידה ושלא בדרך, כמבואר בברכות (ל, א): אבוא דשמואל ולוי כי הווי בעו למיפק לאורחא הווי מקדמי ומצלי [מתפללים קודם היום], וכי הווי מטי זמן קריאת שמע קרו. כמאן, כי האי תנא דתניא השכים וכו' לישב בקרון או בספינה, מתפלל וכשיגיע זמן קריאת שמע קורא, רבי שמעון בן אלעזר אומר בין כך ובין כך קורא קריאת שמע ומתפלל, כדי שיסמוך גאולה לתפלה. במאי קמיפלגי, מר סבר תפלה מעומד עדיף (רש"י - שיכול לכון את לבו, לפיכך היו מקדימין להתפלל מעומד בביתם, שלא יצטרכו להתפלל בדרך במהלך), ומר סבר מסמך גאולה לתפלה עדיף. ובשו"ע (או"ח פט, ח): בשעת הדחק, כגון שצריך להשכים לדרך, יכול להתפלל משעלה עמוד השחר וימתין מלקרות ק"ש עד שיגיע זמנה וכו' ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפלה, הכי עדיף טפי שיתפלל בביתו מעומד, ממה שיתפלל בזמנה והוא מהלך, ויסמוך גאולה לתפלה. אולם במג"א (טו, טז) כתב דאין העולם נזהרין בזה ומתפללין בדרך, ואפשר דנוהגים כפוסקים דפסקו כרשב"א, דמסמך גאולה לתפלה עדיף. ועוד דלרש"י (ה"ל) תפלה מעומד עדיף כדי שיכול לכוון, וכעת אין מכוונין כ"כ לכן מוטב לסמוך גאולה לתפלה. וכ"כ במשנה ברורה (מב), עיי"ש.

סוף זמן קריאת שמע ותפלת ערבית

כידוע זמן קריאת שמע עד חצות הלילה, ואם עבר ואיחר וקרא עד עלות השחר, יצא ידי חובתו, אלא שנקרא עובר על דברי חכמים (שו"ע או"ח רלה, ג, מ"ב ז). אבל זמן תפילת שמונה עשרה של ערבית הוא אף לכתחילה עד עלות השחר, וכמו שכתבו האחרונים הובאו בבירור הלכה (זילבר, רלה, פרטי דינים ה). ונשאל בשו"ת אהל יששכר (להגר"ד גולדשטיין, יד) במי שיושב במכונית סמוך לחצות, ועדיין לא התפלל ערבית, אם יאמר קריאת שמע וברכותיה לפני חצות, וימתין ויתפלל בביתו מעומד, ויפסיד סמיכת גאולה לתפילה, או שבשעת דחק כזו ימתין עד שיבוא לביתו אחר חצות ויקרא קריאת שמע וברכותיה סמוך לתפלה אחר חצות. והשיב, שהנוהג לפעמים להתאחר בתפלת שחרית לאחר זמן קריאת שמע, ומקדים לקרוא קריאת שמע בזמנה בלא ברכות, ינהג כן גם בערבית. אך המקפיד תדיר בשחרית לקרוא קריאת שמע וברכותיה, נראה שיקרא שמע וברכותיה במכונית, ולא יסמוך גאולה לתפלה. וכמו שהבאנו

חובת סמיכת גאולה לתפילה בערבית

בגמ' ברכות (ד, ב) קורא קריאת שמע ומתפלל, מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן איזוהו בן העולם הבא, זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית וכו'. ובתוס' (שם, ד"ה דאמר) כתבו שהלכה כר' יוחנן, דברייתא מסייע ליה, וכן פסק הג"א. ואם כן יש ליהזר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. וכן פסק הרמב"ם (תפלה ז, יח) וראשונים נוספים. וכן בשו"ע (רלו, ב): 'אין לספר בין גאולה דערבית לתפלה, ואף הנוהגין לומר י"ח פסוקים ויראו עינינו, אין להפסיק בין יראו עינינו לתפלה'.

השיטה שאין חיוב סמיכת גאולה לתפילה בערבית

אולם לדעת רבים מהראשונים, בערבית אין מהצורך להסמך גאולה לתפלה מכמה טעמים. וכמו שהובא בתוס' הנ"ל, ש'בסדר רב עמרם פירש שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית, לאשמעינן דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה, משום דתפלת ערבית רשות'. ובתלמודי רבינו יונה על הרי"ף שם: 'ורבינו האי גאון ז"ל אומר בדרך אחרת ש[אם הציבור מתפללים ערבית בעוד יום] מתפלל עם הציבור בבית הכנסת, ויקרא ק"ש כמו שקורא פסוקים, כדי להתפלל מתוך דברי תורה, כמו שאמרו בירושלמי. ולא יקרא הברכות גם לא יענה אמן בכונה לצאת ידי חובה, אלא אם ירצה לאומרה עם הקהל בלא חתימה ובלא פתיחה הרשות בידו, ולאחר יציאת הכוכבים יקרא ק"ש עם ברכותיה לצאת ידי חובתו, ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפלה, שהרי מתפלל תחלה וקורא ק"ש אח"כ עם ברכותיה לכונת חובה, אפילו הכי מותר לעשות כן, כיון שמתכוין למצוה להתפלל עם הציבור שהתפלה נשמעת יותר ומקובלת לפני המקום'. ובבית הבחירה למאירי שם: 'ומ"מ יש פוסקים כר' יהושע דאע"ג דתפלת ערבית קבילו עליהו בחובה, מיסמך גאולה לתפלה לא קבילו עליהו'. וכן דעת ראשונים נוספים. - ומפני שיטות אלו נפסק בשו"ע לעניין ערבית (רלו, א): מצא צבור שקראו קריאת שמע ורוצים לעמוד בתפלה, יתפלל עמהם ואחר כך יקרא קריאת שמע עם ברכותיה. כלומר שמעלת תפילה בציבור מכריעה לנהוג כדעות שאין צריך להסמך גאולה לתפילה בערבית. אם כי בשחרית פסק (ק"א, א) שלא יתפלל עמהם סמיכת גאולה לתפלה עדיף.

לעיל פסק השו"ע (רלו, ג) בהגיע לצבור שקראו קריאת שמע ורוצים לעמוד בתפלה, יתפלל עמהם ואחר כך יקרא קריאת שמע, ויפסיד סמיכת גאולה לתפילה. וכאן עדיף, ששם מפסיד תפלה בציבור בשב ואל תעשה, וכאן הממתין עובר על דרבנן בקום ועשה. [וי"ל בדבריו, אם הקורא שמע אחר חצות נחשב לעובר בקום ועשה, או שעובר בשב ואל תעשה, שאינו קורא לפני חצות].

דעת גדולי דורנו

ובספר הליכות שלמה (תפילה ח, ד"ה ג) הובא בשם הגרש"א זצ"ל, שהנוסע במכונית סמוך לתצות הלילה, וקשה לו לירד מפני הפסד זמן או ממון וכדומה, יתפלל ערבית בישיבה במכונית, ולא ימתין להתפלל בעמידה בגמר הנסיעה לאחר חצות. אולם בספר שאלת רב (ב, כא טז) שאל את מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, במי שנוסע נסיעה ארוכה באוטובוס וכדומה ויגיע ליעדו אחר חצות הלילה, האם יתפלל מעריב עכשיו בישיבה, שאינו יכול לעמוד או יתפלל הכל בעמידה אחר חצות, או שיאמר עכשיו רק ק"ש בברכותיה בלי השמונה עשרה ויפסיד סמיכות גאולה לתפילה, או שיאמר עכשיו רק קריאת שמע בלי ברכותיה. והשיב הגר"ח שיקרא עתה קריאת שמע בלי ברכות.

הכרעת המשנה ברורה שיתפלל אחר חצות בביתו

אך למעשה כבר דן בשאלה זו במשנה ברורה (פס, מב), וז"ל: וכשנוסע בלילה ויכול לבוא במלון להתפלל שם מעריב, נכון להתאחר להתפלל עד בואו שם, ולא יתפלל בעודו בדרך. וציין לשערי תשובה (רלה, ג) שכתב שכשיש צורך בדבר, אפשר להמתין מלקרוא קריאת שמע עד סמוך לעלות השחר, כדעת השאגת אריה (ד). ומסיים המשנה ברורה שאם הוא ישן על העגלה ויש לחוש שמא בתוך כך יעלה עמוד השחר, או שהוא ירא שמא לא יהיה לו בבית מקום מנוחה להתפלל שיבלבלוהו שם בני הבית, יתפלל בדרך. - והוא כדעת הגר"ח, אלא שלא הצריך שיקרא קריאת שמע בלא ברכותיה בזמנה.

סמיכות הגאולה לתפלה הוא הידור בגאולה או בתפלה

ונראה לבאר תחלה מה שהובא לעיל שהשלחן ערוך פוסק שהיוצא לדרך יתפלל שמונה עשרה של שחרית מעומד בביתו לפני זמן קריאת שמע, ויקרא קריאת שמע וברכותיה בדרך, ויפסיד סמיכת גאולה לתפלה. על פי חקירת האחרונים [ראה קהילות יעקב (ברכות ב), שו"ת דברי יהושע (להגר"מ עהרנבערג ב, עב), שיעורי הרב, תפילה וק"ש (להגר"ד סולובייצקי, ח), בד קודש (להגר"ד פוברסקי ברכות, א) וחבצלת השרון (קרליבך, ריש ויצא)] אם דין סמיכות גאולה לתפלה הוא מדיני ברכת הגאולה, שצריך שיסמיך לה תפלה ובקשת צרכים. או שהוא מדיני התפלה שצריך שיסמיך לפניה ברכת גאולה, שאז התפילה מעולה יותר. דלכאורה אם הוא דין מדיני הגאולה, הרי אין עניין שבשביל הידור בגאולה שעדיין לא הגיע זמנה, תהא תפלתו דיעבד שלא בעמידה, והרי לדעת השו"ע (או"ח צד, ט) צריך לחזור ולהתפלל מעומד. שאין להתפלל דיעבד עבור הידור בגאולה שזמנו לא הגיע עדיין. אבל מי שבא בשחרית לציבור שכבר קראו קריאת שמע, שפיר לא יצטרף לתפלה, אף שתהא בציבור, כיון שיפסיד סמיכת גאולה לתפלה. שכיון שהוא מחוייב עתה בקריאת שמע וגאולה, ההידור בגאולה עדיף על תפלה בציבור, שאף היא הידור. ורק בערבית שלדעת כמה ראשונים אין כלל הידור לסמוך לגאולה זו, עדיף הידור התפלה בציבור שהוא לכולי עלמא, מההידור בגאולה, לכן יצטרף לציבור ויפסיד הסמיכה.

ראיות שהסמיכה היא מדיני התפילה

והקהילות יעקב (ה"ל) הביא ראיה מדברי תלמידי רבינו יונה (ברכות א, ב) שסמיכת גאולה לתפילה היא מצורך התפילה, שכתב: ומי שירצה להחמיר על עצמו [להתפלל ערבית עם הציבור שמקדימין להתפלל לפני זמנה], יכול לעשות בדרך אחרת יותר נכונה, שיקרא בבית הכנסת קריאת שמע והברכות בלא חתימה ופתיחה. ויתפלל עם הצבור, ואותה התפלה יתפלל על שם נדבה [בגליון צוין שבדרך תמים גרס 'חובה' וכו']. ואח"כ בביתו יקרא קריאת שמע אחר יציאת הכוכבים בברכותיה בפתיחות וחתימות, ויתפלל לשם חובה [בגליון צוין שבדרך תמים גרס 'נדבה' וכו']. ויסמוך גאולה לתפלה. ומה שמתפלל אותה הברכה כדי לסמוך גאולה לתפלה הוי כמו שמחדש דבר בתפלתו, ואין צריך לחדש בה דבר אחר. - וממה שהסביר שאין צריך לחדש בשניה דבר, מוכח שגירסת הדרך תמים שצ"ל כאן נדבה נכונה, שהרי בחובה אין צריך לחדש דבר. ואם כן הרי רק אם סמיכת הגאולה היא לצורך התפילה, אפשר להחשיבה לחידוש דבר בתפילה. אבל אם עניין סמיכת הגאולה הוא מעלה בגאולה, איך אפשר להחשיבה כאילו עשה חידוש בתפילה.

עוד הוכיח מדברי התוס' ברכות (ד, ב ד"ה דאמר) שכתבו, דרבי יוחנן המצריך להסמיך גאולה דערבית לתפלה, משום דסובר שתפלת ערבית רשות, ומכל מקום מחוייב להסמיך גאולה לתפילה. ולכאורה צריך ביאור כיצד מחוייב להסמיך לתפילה, הרי אינו צריך כלל להתפלל, וצריך לבאר כמו שכתב הנצי"ב במשיב דבר (א, ב) דאם רוצה כן להתפלל עליו להתפלל כתיקון חכמים ולכן צריך להסמיך לה גאולה. והסבר זה הוא רק אם הסמיכה היא מפני מעלת התפילה. אבל אם הסמיכה היא חלק מעניין הגאולה, הרי כיון שאין לו חיוב תפילה, איך חייבוהו להסמיך לברכת הגאולה תפילה, כשאינו מחוייב כלל להתפלל.

ראיות שהסמיכה היא מדיני קריאת שמע

אבל בספר בד קודש (פוברסקי, ברכות א) הוכיח מדברי רבינו יונה לגירסת הדרך תמים להיפך, שהסמיכה היא מדיני הגאולה. שהרי כיון שכבר התפלל בראשונה תפילת חובה, למה צריך להסמיך תפילת נדבה למה שקורא שוב קריאת שמע עם ברכותיה, הרי כבר יצא ידי חובת תפילת מעריב. ורק חסר לו קריאת שמע וברכותיה בזמנה. וא"כ הרי אין לו שום עניין להתפלל שנית ולהסמיך לה גאולה. אלא על כרחך מוכח שמה שמתפלל שנית הוא כדי שתתווסף מעלה לברכת הגאולה שמברך כעת, שהיא סמוכה לתפילה. והוסיף שכן מוכח לכאורה, מדברי רבי יוחנן (ברכות ד, ב) שלומד סמיכת גאולה לתפילה בערבית מהפסוק בשכב ובקומך, מקיש שכובה לקימה. והוא מדיני קריאת שמע שתהא התפלה סמוכה לה.

בשחרית הסמיכה מדיני תפילה ובערבית מדיני גאולה

ולכן מסיק הבד קודש, שבאמת סמיכת גאולה לתפילה הוא קיום דין בהתפילה וכן קיום דין בקריאת שמע. ויש חילוק בין תפלת שחרית לערבית, דבשחרית שהיא חובה נאמרו בה דינים בתפלה, שתהא ע"י סמיכת גאולה. ולכן אף שלא הגיע זמן קריאת שמע חייב להמתין כדי להסמיך תפילתו לקריאת שמע. משא"כ גבי תפלת ערבית דרשות, לא נאמרו בה דינים בתפלה כלל. ומה שצריך לסמוך גאולה לתפלה הוא מדיני קריאת שמע של ערבית, שתהא סמוכה לתפילה. ולכן סובר הרמב"ם דכל שלא הגיע זמן קריאת שמע ועדיין לא נתחייב בה, אין בו שום חיוב להמתין עם תפלת הערב, ויכול להקדים ולהתפלל. ואינו דומה לשחרית. וכמו שכתב הרשב"א (ריש ברכות) דכל שמצא ציבור מחפליין ערבית יתפלל עמהם, ולא יסמוך גאולה לתפילה. כיון דתפילת ערבית רשות, הרי תפלת ציבור עדיפא. והרי גם בערבית יש דין סמיכת גאולה, אלא שתפלת ציבור עדיפא. דכיון דאינו מהלכות תפלת ערבית אלא מדיני קריאת שמע, דיני התפלה עדיף. מה שאין כן בשחרית שהוא מדיני התפלה עצמה שתהא גאולה סמוכה לה, שוב אין צריך להפסיד תפלתו משום תפלת ציבור.

קריאת שמע אחר חצות כדי לסמוך גאולה לתפלה

ולפי מה שנתבאר, גם נידון שאלתנו תלוי בחקירה הנ"ל, שכיון שתפלה בשעת הנסיעה היא דיעבד, פשוט שאינו מתפלל כעת אף שיעבור חצות, שאינו מעכב בתפלה כנ"ל. והשאלה היא אם ימתין בקריאת שמע כדי להרויח הידור, לכן אם ההידור הוא בגאולה, שפיר יש לומר שמעלת הסמיכה לתפלה כחה גדול להתיר לקרוא קריאת שמע אחר חצות, כשם שהתירו מפני מעלת לימוד התורה ברבים. אבל אם הסמיכה היא מדיני התפילה, כיון שכעת עדיין אין ראוי לו שיתפלל, שהוא בנסיעה, אין סברה שימתין עם הקריאת שמע, ויעבור ויקראנה אחר חצות כדי להדר בתפלה. ולמה שהוכיח הבד קודש שבערבית הסמיכה היא הידור בקריאת שמע, מובנת שפיר הכרעת המשנה ברורה שימתין עם קריאת שמע עד שיגיע לביתו כדי שיוכל להדר בקריאת שמע להסמיכה לתפילה.

טעם שהיוצאים לדרך אין מבטלין סמיכת גאולה לתפלה

ולפי זה יתכן לבאר מנהג רוב העולם, שהבאנו לעיל מהמגן אברהם (פס, טז), שנוהגין לצאת לדרך, ואינם נוהגים כהכרעת השולחן ערוך להקדים ולהתפלל תפלת שמונה עשרה לפני זמן קריאת שמע, אלא אומרים בדרך קריאת שמע וברכותיה, וסומכין לה תפלה, שכיון שנהגו שהמתפלל בדרך מיושב אינו חוזר ומתפלל אח"כ מעומד, שאינו כל כך דיעבד, כמו שהבאנו מהמגן אברהם. אם כן שפיר מעלת סמיכת גאולה לתפילת שחרית, שבשחרית היא הידור בתפילה, מועילה לדחות תפילה בדיעבד לפני שיאיר היום, כדי לזכות במעלת סמיכת גאולה לתפלה, ולהתפלל לאחר הנץ החמה.

טיפת דיו של רש"י

ביאורים בפירוש המילות שברש"י על פי מקורותיו ושאר ראשונים

כמו **מסה** ומריבה. [טען רבי דונש] כי כאשר לא נוכל להסיר המ"ם ינחמנו למען נח, כן לא נוכל להסיר נון **נסותם** למען **מסה**. - [והשיב] לא זה הדרך ולא זו העיר, כי כל מביני חכמה יודון כי נח לא נגזר מן ינחמנו, כי אם נקרא לפי הענין כאשר ינחמנו ויניח לנו מעצבון ידינו. ואשר דמית כי יש מהשמות אשר יגזרון מפעלים ואחרים הנגזרים מהם לא ידמו להם, כמו ותקרא את שמו שמואל. - לא נקרא שמואל למען שאלתיו, כי אם למען ה' רצתה חנה לכנות לו שם יהיה בו אל, כאומר כי מה' שאלתיו. וכה החבירו רב סעדיה בספר ואלה שמות אשר פתר כאמרנו. ואמר לא נקרא נח למען ינחמנו כי אם על הענין, ולא שמואל על שאלתיו כי אם על ה': אבל לו היתה גזרת נח מן ינחמנו ופתרונום אחד, אזי אמרת כמו **מסה** ומריבה אשר גזרתם מן **נסותם**, ולא יתכן לאמר כי גם **מסה** לא נגזר מן **נסותם**, כי [=אלא] אם על הענין נקרא נח. וגם מריבה יורה על זאת [שמסה נגזר מנסיון]. ומלה אחרת תאמץ הענין, **למסת נקיים ילעג** (איוב ט. כג), גם פה מה תאמר נפשך ומה יקחך לברך, הלוא הוא מגזרת נסה, והן נמצא הנו"ן אתנו נאחו, כי לעת מקרה יעלה. והוא אשר אהב מנחם לפתור. וגם **המסות הגדולות** (דברים ז. יט) יורה, ופתרון המה מסותיו ומופתיו אשר במו ניסה מצרים במיאנם לשלח העם, להורות האמת אל תעלים, כבן מביש ומכלים. - ביאור ש'**מסה**' ומריבה נגזר מ'**נסה**', וכן **המסות** הגדולות הם הנסיונות שניסה את המצרים באמצעות הנסים והנפלאות.

לרבי יונה 'מסות' או כמו 'נס' או כמו 'מנסות'

ורבי יונה גינאח בשרש '**נסה**', **נסה** את אברהם וכו', ועניינו הבחינה וכו', ורחוק ממנו מעט ויואל ללכת כי לא **נסה** (שמואל א. יז, לט), לא אוכל ללכת באלה כי לא **נסיתי** (שם), כי לא הרגלתי וכו'. וענין שלשי, **המסות** הגדולות אשר ראו עיניך, **במסות** באותות ובמופתים. הענין הזה דומה למאמר רבותינו ז"ל בתפלה (על הנסים) כשם שעשית **נס** עמהם, כן עשה עמנו **נסים**, רק שהמלות האלה אינם משרש אחד, כי **מסות** קבוץ **מסה**, על משקל מכה מכות, ו**נסים** קבוץ **נס**, על משקל קן קנים. ו**מסות** אם כן עלול הלמד, ו**נס** נסים מבעלי הכפל. ויתכן שנשים **מסות** מבעלי הכפל באמרנו שיקרו **מנסות** על משקל משמות, וחסרו הנון והעתיקו תנועתה אל המם, כאשר חסרו האלף מן ותזרני חיל (שמואל ב' כב, מ), והעתיקו תנועתה אל התו, והוקלה הזיון, ואם כן מסות מבעלי הכפל, כמו **למשמות** (ירמיה מח, לד) מן שממה.

לרד"ק 'מסות' מנסות ובוהנות

אבל הרד"ק בשרשיו כתב: '**נסה**', רבי יונה חילק השרש הזה לשלשה ענינים, ואינם כי אם ענין אחד, כאשר כתבם רבי יהודה [וי חיגי]. **והאלקים נסה את אברהם** (בראשית כב, א) וכו' **ועל נסותם את ה'** (שמות יז, ו) וכו', ובענין הזה **כי לא נסיתי, כי לא ניסה**, וכו' והשם, **מסה** ומריבה, **למסת** נקיים ילעג, **המסות** הגדולות, כולם עניין בחינה. ופירוש כי לא **נסיתי**, לא בחנתי עוד פעם אחרת ללכת באלה. לפיכך לא אדע ללכת בהם. ופירוש **המסות** הגדולות, שהיה הקב"ה בוחן אותם במכותיו, אם יעמדו ברשעם אם לא.

פשוטו של רש"י

המסות, נסיונות, לא כמו שפירשו התרגומים '**נסים**', אלא כשיטת רבי מנחם כפי שהסבירו תלמידיו, **הנסיונות** [=הבחינות] שניסה את המצרים באמצעות הנסים והנפלאות. וכפי שביאר הרד"ק: שהיה הקב"ה בוחן אותם במכותיו, אם יעמדו ברשעם אם לא. וכך מפורש ברש"י לעיל: **על ידי נסיונות הודיעם גבורותיו, כגון התפאר עלי, אס אוכל לעשות כן, הרי זה נסיון**.

המסת הגדלת אשר ראו עיניך והאתת והמפתים (דברים ז, יט), ברש"י: **המסות, נסיונות, והאותות, כגון** (שמות ד, ג) **ויהי לנחש**, (שמות ד, ט) **והיו לזס זיבשת. והמופתים, המכות המופלאות** [ולעיל (דברים ד, לד): **במסת באתת ובמופתים**. ברש"י: **במסות, על ידי נסיונות הודיעם גבורותיו, כגון** (שמות ח, ה) **התפאר עלי, אס אוכל לעשות כן, הרי זה נסיון. באותות, כסימנין להאמין שהוא שלוחו של מקום, כגון** (שמות ד, ב) **מה זה זידך. ובמופתים, הס נפלאות שהביא עליהם מכות מופלאות**].

פשוטו של רש"י בקצרה

המסות, אין פירושו 'נסים' כתרגומים וכהבנת שאר המדקדקים, אלא **נסיונות**, כשיטת רבי מנחם כפי שהסבירו תלמידיו. הנסיונות [=הבחינות] שניסה את המצרים באמצעות הנסים והנפלאות. וכפי שביאר הרד"ק: שהיה הקב"ה בוחן אותם במכותיו, אם יעמדו ברשעם אם לא. וכך מפורש ברש"י לעיל (דברים ד, לד): **במסות, על ידי נסיונות הודיעם גבורותיו, כגון התפאר עלי, אס אוכל לעשות כן, הרי זה נסיון**.

פירושי התרגומים 'מסות' - ניסים

בתרגום אונקלוס על '**המסת הגדלת**', **נסין ברבין**, וכן תרגם יונתן. לדעתם 'מסה' הוא מלשון 'נס'.

לרבי מנחם שורש 'מסה' ו'נסותם' אחד

במחברת מנחם: **ס**, השני, **מסה ומריבה** (שמות יז, ו), [כיום **מסה במדבר** (תהלים צה, ח) - נוסף עפ"י כת"י המבורג], **אשר נסוני אבותיכם** (תהלים צה, ט), [נסותם את ה' (שמות יז, ז). - נוסף על פי תשובת רבי דונש]. - כלל '**מסה**' ומריבה ו**נסיון** במערכת אחת, ששורשה האות **ס'** לבדה, כשיטתו ושיטת המדקדקים הקדומים שיש שרשים בעלי אות אחת. וא"כ '**מסה**' היא הטיה של השרש שפירושו **נסיון**.

לרבי דונש שורש 'מסה' אינו משורש 'נסותם'

רבי דונש (עמ' 20) השיב עליו: **נסותם**, והבאת בפועלים האחדים [=פועל בעל אות אחת '**ס'**] **ועל נסותם את ה' לאמר**' (שמות יז, ז). ואמרת כי אין בו יסוד כי אם הסמך. כן מצאת ויקרא שם המקום **מסה ומריבה** (שמות יז, ו). ובאומרך כי הסמך יסוד המלה, לא יפוג כל חכם ונבון כי תאמר אסה, והסמך במשקל **אשר הצו על משה** (במדבר כו, ט). [=לא יפלא שתאמר שניתן לומר 'אסה' במקום 'אנסה']. ולא כן, בעברי לא יתכן, כי לא נוכל להסיר נו"ן ועל **נסותם**, מן היסוד, למען [=כדי לקבל] שם '**מסה**'. כן אמר ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו **ממעשנו** (בראשית ו, כט), כאשר לא נוכל להסיר מ"ם ינחמנו למען נח, [=אף שהשם 'נח' נגזר מנחם, אי אפשר שיהיה פועל 'נח' נגזר מנחם]. כן לא נוכל להסיר נו"ן '**נסותם**' למען '**מסה**', כי משפטם אחד. ומן [=ויש מן] השמות אשר לא ידמו לפועלים הסמוכים אליהם והמתיחסים בהם, כמו ותקרא שמו שמואל כי מה' **שאלתיו** (שמואל א' א, כ). ורבים מן השמות נבנים על הפעלים, והפכים ונכפלים ויתרים וחסרים. ולכן לא נכרות בעבורם שרשי הפעלים. ונאמר כי הנון מן היסוד כמו נו"ן מן יסוד 'ניקה'. והתבונן ובינתך תהיה לך מעקה, כבינת אגור בן יקה. - לדבריו 'מסה' אינו יכול להיות מאותו השרש של '**נסותם**', כיון שהנון של '**נסותם**' היא מאותיות השורש 'נסה', ואי אפשר להשמיטה.

לתלמידי רבי מנחם 'מסות' נסיונות שעל ידי המופתים

ותלמידי ר' מנחם (עמ' 80) השיבו לר' דונש: **נסותם**, ותתמה [על רבי מנחם] באומרו **בנסותם** כי הנון איננו מן היסוד, למען לא נאחו במלה אחיזת הסמך,

1. וברמב"ן (שמות כ, יז) כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים, לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם בגוים שהוא בכבודו נגלה עליכם. נסות, לשון הרמה וגדולה, כמו הרימו נס (ישעיה סב, י), כנס על הגבעה (שם ל, יז), שהוא זקוף, לשון רש"י. ואיננו נכון. אבל יתכן שיאמר, כי לבעבור הרגילכם באמונתו בא האלהים, שכיון שהראתם לכם גלוי השכינה נכנסה אמונתו בלבבכם לדבקה בו, ולא תפרד נפשכם ממנה לעולם, ולמען תהיה יראתו על פניכם בראותכם כי הוא לבדו האלהים בשמים ובארץ ויתראון ממנו יראה גדולה. או יאמר, שתהיה על פניכם יראת האש הגדולה הזאת ולא תחטאו מיראתכם ממנה. ויהיה הלשון מן ויואל ללכת כי לא נסה, ויאמר דוד אל שאול לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי (שמואל יז, לט), כענין רגילות.

זיו ההיכל - פקודת משה

ממרן רבינו הגה"צ גאב"ד נוה אחיעזר זצ"ל

במרידות ובלב נשבר, כי לא הגיעו מעשיו למעשה אבותיו וידמה בנפשו כי לא עשה מאומה בעבודה, משא"כ האיש אשר איננו נחשב מגזע קדושים קשה לו לבוא לבחי' זו, כי כאשר יעשה עבודת בשלימות יכשרו תיכף מעשיו בעיניו. ובה מפרש שם הפסוק בפ' שמות, וימת מלך מצרים ויאנחו בני" מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם כו' ויזכור אלקים את בריתו את אברהם ואת יצחק ואת יעקב, כי מלך מצרים רומז ליצה"ר, וזהו מלך מצרים, העצה הנכונה לבטל ולהכניע את היצר העיקר הוא ע"י ויאנחו בני" מן העבודה, שישברו לבם ויאנחו מן העבודה שעבדו להש"י, ואפי' ותעל שועתם אל האלקים שעשו עבודתם בהכשר עד הגיע מעשיהם לנחת רוח לפני כסא כבודו ית"ש, בכל זאת המה יאנחו וימס לבם בקרבם כי לא עשו עדיין מאומה בעבודה, ועי"ז יכניע היצה"ר מכל וכל ויזכור אלקים את בריתו את אברהם וגו', היינו כל זה בא להם ע"י שהם זרע ברך ה' מיוחסים וזכות אבותם מסייעתם לבוא לידי מדה זו, עיי"ש שהאריך בד"ז גם לפרש ריש פרשתן ודפח"ח.

והנה בשה"ק **אמרי יוסף** (בפ' קדושים דף נ"ו ע"א) מפרש המשנה (באבות פ"ב מ"א) והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, וזל"ק, כי אחר שעשה האדם מצוה צריך להתבונן אם היו מעשיו לשמים לבד ולא ה' בו איזה הפסד, ושמעת **ממורי שיחי' בשם הקדוש מוה"ר מנחם מנדל מרימנוב זצ"ל** שאם אחר שאדם עשה מצוה ומתבונן בהמצוה אם לא היה בה חסרון ואינו מוצא שום חסרון כלל בהמצוה ידע נאמנה כי לא עלתה לרצון כלל לפניו ית"ש, כי האדם בשר ודם א"א לעשות דבר בשלימות בלי שום חסרון, אך אם מוצא כמה חסרונות אז יכול להיות שעלה מצותיו ומעשיו לרצון לפניו ית"ש, כי אם האדם עושה מה שביקלתו לעשות ושומר עצמו מן הפניות ושאר דברים המפסידים המצוה והתפלה, אף שמ"מ אי אפשר שיהי' בתכלית השלימות, מ"מ הקב"ה ב"ה וב"ש מקבל ברצון כיון שעשה מה שבכחו לעשות, ע"כ שמעתי ואני הרחבתי הביאור. וזהו יש לרמוז בלשון המשנה והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ר"ל לאחר שעשית המצוה מוטב שתחשוב בדברים המפסידים המצוה, ר"ל שתחשוב כמה חסרונות ודברים מפסידים אשר הי' במצוה שעשית, משתחשוב בשכרה שעשית מצוה גדולה ותקבל שכר הרבה, כי למה לך המחשבה זו ויהיו כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס, עכלה"ק. **ועפ"י** דברי העט"י הנ"ל אפשר לפרש המשנה קצת באופן אחר, והוה מחשב הפסד מצוה, שתחשוב אחרי שעשית המצוה בדברים המפסידים ומוצאים חסרונות במצוה כדברי האמ"י, כנגד שכרה, שאחרי עשיית המצוה תחשוב שמא עשית המצוה ע"מ לקבל פרס וכנ"ל וק"ל.

וזה י"ל גם ככוונת הפסוק שלפנינו וההמשך עם סיום הפרשה הקודמת, היום לעשותם, וכדרשת חז"ל ולמחר לקבל שכרם, כפירושו של העט"י, שאחרי עשיית המצוה צריך להיות לבו נשבר בקרבנו שמא לא עשה המצוה בלתי לה' לבדו אלא לשם קבלת שכר, וע"כ אמרה תורה והיה, שתהיה שמחה בשמים עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, שבסוף אחרי שתקיימו המצות תחשבו בהפסד מצוה כנגד שכר וכנ"ל, וזה שממשיך ושמר ה"א לך את הברית וגו' אשר נשבע לאבותיך, כי לזה יועיל לך זכות ויחוס האבות הקדושים שאחרי עשיית המצוה תחשוב שעוד לא עשית מאומה, כי עדיין לא הגיעו מעשך למעשה אבותיך, ועפ"י שפיר מובנים גם דברי הבעה"ט בקישור הפרשה הקודמת לתחילת פרשה זו וכנ"ל, וא"ש בס"ד.

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, ושמר ה"א לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, ואהבך וברכך והרבך וגו'. יל"פ עפ"י מ"מ שמביא בשה"ק **שפתי צדיק** (בפרשתן אות נ"ד) בשם **החי' הרי"ם זצ"ל** לפרש הפסוק, והיה אם שמוע תשמעו, וברש"י אם שמוע בישן תשמעו בחדש, וזל"ק, לכאורה איך שייך בתורה ענין ישן, הלא אמרו ז"ל בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, אך אמר אאז"ל אשר בכל איש ישראל ישנה נקודה פנימית ירושה מאאע"ה, שזו הנקודה אינה מתקלקלת לעולם, וע"ז נאמר לו אנכי מגן לך, היינו שהוא מגין על האדם לבל יתקלקל לגמרי רק יוכל להתנער משפלותו, וע"ז מברכין מגן אברהם. והנה אם אדם מעורר את הנקודה הפנימית הישנה הנוטעה בקרבנו מבריאנו, יוכל אחר כך להוליד כח חדש מצד עצמו, וזה אם שמוע בישן, היינו אף אם האדם כבר נתיישן וחושך סביבותיו ובכ"ז הוא מעורר את הנקודה לצאת מחשכותו, אזי תשמע בחדש, יוכל אח"כ להשיג התחדשות כנ"ל, עכ"ל.

וזהו אפ"ל בפשטות והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, היינו שתהיה שמחה בשמים אם גם כאשר תהיה בשפלות ובעקב ובכ"ז תשמעון את המשפטים ושמרתם ועשיתם אותם, זה סימן ושמר ה"א לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, שזה סימן שהשי"ת שמר לך את הנקודה הפנימית שהיא ירושה מאבותיך לבל תשקע בשפלותך ותוכל להתנער, ועי"ז ואהבך וברכך והרבך, תוכל להתעורר ולהשיג התחדשות כנ"ל, וא"ש בס"ד.

ובהמשך להנ"ל יל"פ גם באופן אחר מ"ק והיה עקב תשמעון וגו' ושמר ה"א לך את הברית וכו' אשר נשבע לאבותיך וגו', **ובבעה"ט** לעיל מיניה כתיב היום לעשותם וסמין ליה עקב, כלומר היום לעשותם אבל שכרם בעקב פ"י בסוף. וכן להבין למה נקט והיה לשון שמחה. ואפשר לשלב הדברים עפ"י **העטרת ישועה** בפ' דאה (בד"ה בפסוק לא תעשו) שכתב לפרש כוונת מאמרם ז"ל היום לעשותם ולמחר לקבל שכרן, היינו שבעת העשות המצוה ישתדל ויראה שיהיה על מנת לעשותם דוקא, ולא על שום תשלום גמול, ומחר ידמה בנפשו אשר מעשיו מקודם היו על מנת לקבל פרס ולא יכשרו בעיניו, כי העיקר בעבודת הש"י שכל עבודתו אשר יעשה לא יכשר בעיניו לאמר כי עלה בגרם המעלה וקולע למטרת האמת, אך ידמה בנפשו כי עוד לא פעל מאומה ואך כל כוונתו היתה ע"מ לקבל פרס, כי באם יעלה על לבו איך שעובד בתכלית השלימות אזי יבוא לידי גיאות והתנשאות, לזאת צריך האדם שמחשבתו על כנפי התנועה יתנוודו

אנה ואנה, כי תיכף אחר עבודתו יחשוב אולי לא היה הדבר זכה בלי פניה ועי"ז יבוא לתכלית השלימות, וכאשר מעשיו ימצאו חן בעיני עצמו אז ידע כי עדיין לא ביער את היצה"ר, ושוב מביא שם המעשה מזקינו **הרה"ק מראפשיץ** שהתווכח עם **הצדיק מוה"ר פייביש מהובנוב ז"ל** בדבר יחוס, ואמר אאז"ל אמת הדבר כי לעבודת גופא לא נחוץ היחוס כי כ"א יוכל לעבדו כלבבו, אך לזה עיקר היחוס וזכות אבות מועיל שימס לבבו בקרבנו אחר העבודה, כי האיש אשר הוא מגזע הפרתמים תמיד הולך

בית המדרש הגדול "היכל אברהם צב"ה" - נוה אחיעזר
 ק"מ מנהל רבי אברהם בני יוסף ויוסף נאדיר מה אחיעזר
 בנישואים סודר גברי"ל ויו"ט שליט"א נאב"ד נוה אחיעזר
 רח"ט שנת 5778 (תש"ל) 12 חודשים בני ברק

מתחילים מס' כריחת!
בבוקר
 ע"י הגאון רבי **יצחק ישעיה ווייס** שליט"א
 הגאון רבי **ימים א-ה בין 7:00-6:00 בבוקר**
לפנות ערב
 ע"י הגאון רבי **גרשון הנפלינג** שליט"א
 א-ה ושבת"ק - כשעה ורבע לפני זמן הדלקת הנרות

בערב
 ע"י הגאון רבי **צבי גריינמן** שליט"א
ימים א-ה בין 8:00-7:00 בערב תפילת שבת 8:00
יום שישי בשעה 2:00 ביום ש"ק בשעה 5:00
 052-7686794

פתרון החידה השבועית (ואתחנן) =

1. תיבת **בצר** מופיעה פעמיים בפרשה (עיי' פסוקים ד, ל, מ). פעם בפ"ת **בצר** (ואחרי תיבת לך). ופעם **בצר** בסגול (ואחרי תיבת במדבר).
 2. השמר וגו' **עבדים**, את ד' וגו' תירא וגו' ו, י-ג). שמעון העמסוני הי' דורש כל אתיך וכו'. וכשהגיע לפסוק זה פירש, עד שבא ר"ע ולימד את לרבות ת"ח - הפסוק הוא אחרי תיבת עבדים.
 © כל הזכויות שמורות למחבר

חיות לפרשת השבוע
 1. כשהוא פתח לך אהיו ואם הוא נסוגל כמדבר אחריו.
 2. הפרישות היתה אחרי העבדים. רמז: לא רבי עקיבא.

גמ"ח כלי עבודה "אביה" (שינוי ו') טלפון: 052-7686794 או 03-2149883 (שלמה)
רוב כלי העבודה: פטישון, רתנת, דיסק, מקדחות, מברגות, קונגו, וכיו"ב חדש! מכשיר היתוך לקרמיקה! יעוץ וליזוי מקצועי חינם!

נוס תנחומים
 נשגר בואת קדם ידינו היקר מחשובי מתפללי ולומדי ביהמ"ד בקביעות הרב ר' **אחיטוב עובדיה** שליט"א
 באבלו הכבד על פטירת אמו מרת **גליה עובדיה** ע"ה המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.
 המשתתפים בצערכם מתפללי ולומדי ביהמ"ד משתתפי שיעורי הדף היומי מערכת "נוה ההיכל"